

UZAKTAN EĞİTİM: BİR ALANYAZIN TARAMASI

Muhammet İbrahim AKYÜREK***

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, uzaktan eğitimi alanyazın taramasına dayalı olarak incelemektir. Bu çalışmada, araştırma yöntemi olarak geleneksel alanyazın taraması benimsenmiştir. Bilgi ve teknoloji çağında geleneksel eğitim yöntemlerinin işlevselliği sorgulanır hale gelmiştir. Bu kapsamda sanal, evden, uzaktan eğitim gibi eğitim ortamları oluşturulmuştur. Uzaktan eğitim ve diğer yenilikler artık belli plan, program, yer ve zaman sınırlamasının yer aldığı geleneksel eğitimi değil; plan, program, yer ve zaman esnekliğinin ve bağımsızlığının yer aldığı hayat boyu öğrenmeyi ön plana çıkarmaktadır. Hayat boyu öğrenme kapsamındaki uzaktan eğitim konusunda yaşanan dünyadaki gelişmelere paralel olarak uzaktan eğitim, Türkiye’de de adım adım gelişme göstermiştir. Bu kapsamda Türkiye’de gerek ilköğretim, ortaöğretim gerekse yükseköğretim düzeyinde birtakım teknoloji ve internet kullanım alt yapıları uygulamalar yoluyla uzaktan eğitim verilebilmektedir. Uzaktan eğitimin olanak ve sınırlılıkları göz önüne alınarak en yüksek düzeyde fayda sağlayabilecek uzaktan eğitim sistemleri kurulabilir. Uzaktan eğitimin sınırlılıkları en aza indirilerek, olanakların artırılması yoluyla uzaktan eğitim daha nitelikli bir hale dönüştürülebilir. Uzaktan eğitime özellikle ihtiyaç duyulan zaman, dönem ve uygulamalarda başvurulması, sürecin etkin yönetimini sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, eğitim, öğretim

DISTANCE EDUCATION: A LITERATURE REVIEW

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine distance education based on literature review. In this research, traditional literature review was adopted as the research method. In the information and technology era, the functionality of traditional education methods has been questioned. In this context, educational environments such as virtual, home, distance education have been created. Distance education and other innovations are no longer traditional education with specific plans, programs, location and time limitations; It brings lifelong learning to the fore with its flexibility and independence in plan, program, location and time. Parallel to the developments experienced in the world of distance education distance learning within the scope of lifelong learning, it has improved step by step in Turkey. In this context, both in Turkey and elementary, secondary as well as tertiary level distance education can be given in a number of technologies and applications made by lower Internet usage. By considering the possibilities and limitations of distance education, distance education systems that can provide the highest level of benefits can be established. Distance education can be made more qualified by minimizing the limitations of distance education and increasing opportunities. Applying to distance education especially in times of need, periods and applications can provide effective management of the process.

Keywords: Distance education, education, teaching

Giriş

Teknolojik gelişmeler, toplumsal yaşamın her alanını önemli bir biçimde etkilemiştir. Bu gelişmelerden etkilenen alanlardan biri de eğitim alanıdır (Akpınar, 2003). Günümüzde iletişim teknolojilerinin eğitim alanına entegre edilmesine dönük olarak yoğun bir çaba harcanmaktadır. Çünkü iletişim teknolojileri eğitime ayrılan kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayan, öğrenme ortamlarına esneklik kazandıran ve öğrenmenin niteliğini artıran özelliktedir (Göktaş, Yıldırım ve Yıldırım, 2008). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim öğretim süreçlerine entegre edilmesiyle oluşan uygulamalardan biri uzaktan eğitimidir.

Uzun yıllardır uygulanmakta olan uzaktan eğitim, özellikle 1980’li yıllarda büyük bir atılım yaşamıştır. Bu atılımın sonucu olarak çok sayıda uzaktan eğitim sağlayıcı kurum belirmiş, çok daha fazla sayıda kişi öğrenim imkânına kavuşmuş, farklı öğrenme ihtiyaç ve talepleri karşılanmaya başlanmış, çağdaş öğretim yaklaşımlarının işe koşulması sağlanmıştır. Bu gelişmelerin temelinde, artan eğitim ihtiyaç ve talebini geleneksel eğitim

***Dr., Ankara Etimesgut Bilim ve Sanat Merkezi, i_akyurek56@hotmail.com

teknolojilerinin karşılayamamasının yanında başta iletişim olmak üzere farklı alanlarda yaşanan gelişmelerin etkileri de yer almaktadır. Örneğin; televizyon ve bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler, geleneksel öğretim yöntemlerinden daha farklı uzaktan öğretim uygulamalarının gerçekleştirilmesine imkân tanımıştır. Alanyazında yer alan araştırmalar ve alanda yapılan uygulamalar, uzaktan eğitim ile ilgili gelişmelerin artan bir hız ile daha da artacağını göstermektedir. İnternetin yaygınlaşması ve çevrimiçi (online) eğitim uygulama ve etkinliklerinin önem kazanması bu görüşü destekler niteliktedir (Aydın, 2020). Bu bağlamda araştırmanın amacı, uzaktan eğitimi alanyazın taramasına dayalı olarak incelemektir.

Yöntem

Bu araştırmada, araştırma yöntemi olarak geleneksel alanyazın taraması benimsenmiştir. Geleneksel alanyazın taraması çalışmalarında; ilgili alanyazında dağınık bir biçimde bulunan bilgi bir bütün olarak ele alınıp, tartışılan konular arasında bir bağ kurulur ya da bir senteze ulaşılır (Baumeister ve Leary, 1997). Bu bağlamda, çalışmada uzaktan eğitim alanyazın taramasına dayalı olarak incelenmiştir

Kavramsal Çerçeve

Uzaktan Eğitim Kavramı

Eğitim sürekli bir biçimde gelişen canlı bir süreçtir. İnsan hayatında önemli bir yere sahip olan eğitim insanı etkileyen her türlü alandan etkilenmektedir. Bu doğrultuda günümüzde teknolojinin hayatımızın her alanını derinden etkilediği görülmekte ve bireyler teknolojik araçlar vasıtasıyla her gün daha fazla bilgi ile karşı karşıya kalmaktadır. Günümüz ekonomisi bilgi ve teknoloji ekonomisi olarak adlandırılacak olursa; tüm toplumların amacı, eğitimden sağlığa kadar her alanda bilişim teknolojilerini kullanarak insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yaşam boyu eğitimi öncelikli sıraya koyarak kendilerine yer edinmeye çalışmaktır (Arı, 2010). Bu süreçte yararlanılabilecek bir araç ve unsur da uzaktan eğitimidir.

Uzaktan eğitim terimi, tamamen anlamdaş olmayan değişik terimler içerir. Uzaktan eğitim kapsamındaki bu terimlerden bazıları; mektupla eğitim, evde çalışma, dış çalışma, uzaktan öğretim ve uzaktan öğretme, uzaktan öğrenim veya uzakta öğrenmedir. Uzaktan eğitim, öğrenci danışmanlığı, öğrenci başarısının gözetilmesi ve korunması ile öğrenilen materyalin gösterilmesinde, her biri sorumluluk alan öğretmenlerin oluşturduğu bir ekip tarafından yürütülen kendi kendine çalışma biçiminin sistematik olarak düzenlenmesidir. Ayrıca uzaktan eğitim, öğretmen ve öğrenciler arasındaki eğitimsel iletişimin çoğunluğunun karşılanmadığı, eğitimsel sürecin desteklenmesi ve yapılandırılması için öğretmen ve öğrencilerin iki yönlü iletişiminin uzaktan sağlandığı ve iki yönlü iletişimde teknolojinin kullanıldığı eğitimidir (Kaya, 2002).

Uzaktan eğitim, farklı ortamlarda bulunan öğrenci ve öğretim elemanlarının, öğrenme-öğretme etkinliklerini, iletişim teknolojileri ve posta hizmetleri ile gerçekleştirdikleri bir eğitim sistemi modelidir (İşman, 1998). Uşun (2006)'a göre ise uzaktan eğitim; kaynak ile alıcının öğrenme-öğretme süreçlerinin büyük bir bölümünde birbirlerinden ayrı (uzak) ortamlarda bulunduğu, alıcılarına öğretim yaşı, amaçları, zamanı, yeri ve yöntemi gibi yönlerden “bireysellik, esneklik ve bağımsızlık” imkânı tanıyan, öğrenme-öğretme süreçlerinde yazılı ve basılı materyaller, işitsel araçlar, teknolojiler, yüz yüze eğitim gibi materyal, araç ve teknoloji ve yöntemlerin kullanıldığı, kaynak ile alıcılar arasındaki iletişim ve etkileşimin ise etkileşimli tümleşik teknolojilerle sağlandığı planlı sistematik bir eğitim teknolojisi uygulamasıdır.

Uzaktan eğitim, öğretme ve öğrenme öğelerini bir araya getiren bir terimdir (Kaya, 2002). Uzaktan öğretim ve uzaktan öğrenim, uzaktan eğitim sürecinin her iki yarısını açıklamaktadır. Uzaktan öğretim, öğrenciler için öğrenim gereçleri hazırlayan uzaktaki bir

kurumun ders geliştirme sürecini açıklar. Aynı şekilde, uzaktan öğrenim ya da uzaktan öğrenme, öğrencinin bakış açısından bu süreç içinde değerlendirilmiştir. Seçilen terimi, uzaktan öğretim olduğu kadar öğrencinin öğrenim buluş açısıyla birlikte içeren uzaktan sistemlere özel bir gereksinim vardır. Uzaktan öğretim genellikle öğretmez. Maliyeti fazla uzaktan öğretim gereçleri, aylarca belki de yıllarca hazırlanmış, uzaktaki öğrencilerin evlerinde açılmamış ve bir kenara itilmiş olarak kalmaktadır (Keegan, 1996).

Uzaktan Eğitimin Özellikleri

Uzaktan eğitim, geleneksel okulların kurumsal yapı ve işleyişi dışında kullanılmaya başlandıktan sonra ancak, farklı ve yenilikçi bir eğitim yaklaşımı olarak kendini göstermiştir. Bu durum, aynı zamanda uzaktan eğitimin potansiyelinin ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Uzaktan eğitimin yenilikçi bir yaklaşım olduğunu şu özellikler göstermektedir (Holmberg, 1989):

- Öğrenmenin bir öğretmen olmaksızın gerçekleşebileceği ve öğrencilere verilen desteğin öğrencinin geleneksel başlangıç yeterlilikleri yerine bilgi düzeyine uyarlanabileceği hakkındaki yatan görüşler,
- Gerek öğrenme materyalinin sunumu ve gerekse iletişimin sağlanması için kitle iletişim araçlarının tutarlı kullanılması,
- Öğrenen birey için olabilecek etkinliklerin sağlanması için kesintisiz olmayan öğretme/öğrenme durumunun yaygınlaştırılması için kullanılan yöntemler; sunu ve iletişim yapıları ve biçimleri, var olan ortamların uygun kullanımı ve öğrencilerin yaşam koşullarına uyarlanabilme,
- Bireysel öğretim ve az ya da çok çalışma yöntemleri aracılığıyla gerek bireysel eğitim, gerekse kitlesel eğitim sağlanmasını olanaklı kılmak için özgün düzenleme,
- Genellikle yüz yüze eğitimde karşılaşılan coğrafi kısıtlamalar, okul veya üniversite dönemleri ve önceden belirlenmiş tarihlere bağlı kalma gibi düzenlemeler ve yönetsel kısıtlamalardan kurtulma,
- Ekonomik oluşu nedeniyle sunduğu imkânlar,
- Uzaktan eğitimin yöntemlerinin ve düzenlenmesinin çalışanlara ve çalışmayanlara yeni iş imkânları sunması.

Bu özellikleri tam anlamıyla kullanabilen uzaktan eğitim uygulamalarında öğrencilerin çalışmaya başlamaları, çalışmayı sürdürmeleri ve tamamlamaları; çalışma şartlarına, sağlıklarına, aile ortamına, istenilen zaman diliminde çalışmasına bağlı olarak ve grup öğrenmeleri veya sınıf öğretiminde karşılaşılan kısıtlamaların hiçbirine bağlı olmadan gerçekleşmektedir. Bu sonuçla uzaktan eğitimde iki farklı görüşte okul vardır. Bunlardan biri bireysel çalışma ve bireyselliği baskın şekilde vurgular ve geniş kitlelere bağımsız öğretimi temel alır. Diğer genellikle sınıf veya grup öğretimini yüz yüze eğitimi düzenli bir öge olarak kullanan ve yerleşik çalışma mantığıyla paralellik gösteren okullardır (Kaya, 2002).

Öğrenciler açısından değerlendirildiğinde öğrenci bağımsız durumdadır. Öğrenci, öğrenim etkinliklerinin düzenlenmesini, yerini ve zamanını kendi belirler. Fırsat eşitliğinin genişletilmesi açısından eğitimden yararlanacak hedef gruplar saptanmaktadır, bunlar genellikle çalışan yetişkin kişilerdir. Uygulamanın ekonomik yönleri açısından, basılı metinlerin, TV yayınlarının ve diğer görsel işitsel araçların bir merkezden üretilmesi avantajdır. Yerel olarak sağlanan kaynaklardan, örneğin öğretmen, iletişim sistemleri vb. en yüksek uygunlukta yararlanabilme olanağı bulunmaktadır. Böylece öğrenci başına düşen cari maliyet oldukça düşmektedir. Öğrenim materyalleri ve yöntemleri açısından, özellikle bireyin kendi başına öğrenmesini sağlayacak şekilde planlanmış öğrenim materyalleri bulunması önemlidir (Özgül, 1986).

Uzaktan Eğitimin Önemi

Belli bir gelişmişlik düzeyine erişmiş olan ülkeler yenileşme ve gelişme hareketlerinde eğitime öncelik vermektedir. Bu ülkeler yurttaşlarını kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirip eğiterek, istedik davranışların kazandırılmasına ayrı bir özen göstermektedir. Böylece, toplumu oluşturan tüm bireylerin ilgi ve yetenekleriyle uyumlu bir eğitim görmeleri için çaba harcanmaktadır. Ancak, ülkelerdeki tüm bireylerin gerek istedik davranışları kazanmaları gerekse ilgi ve yeteneklerle uyumlu bir eğitim görmeleri sağlanamamaktadır. Bireylere istedik davranışların yeterince kazandırılmaması ve eğitim sağlanamamasının sebebinin, eğitim uygulamalarında karşılaşılan sorunlar olduğu ifade edilebilir. Uzaktan eğitim uygulamaları, bu sorunlara çözümler getirerek sorunların azaltılmasına ya da tümü ile ortadan kalkmasına yardımcı olabilir (Kaya, 2002).

Geleneksel eğitimde birçok birey için çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi okula olan uzaklık ve kurum, kapasite, eğitici gibi yetersizliklerdir. Bu sebeple birçok ülke uzaktan eğitim ile ilgili düzenlemeler yaparak hayata geçmesini sağlamıştır. Bunun yanında teknolojik ilerleme, bilginin hızla üretilmesi ve paylaşılması süreci “hayat boyu öğrenme” kavramını ortaya çıkarmıştır. Teknolojiye ulaşabilen herkes büyükanne ya da büyükbabalar dâhil öğrenmelerini hayat boyu sürdürmektedir. Uzaktan eğitim herkes için önemlidir, eğitimde fırsat eşitliğini sağlar; çocuklar, gençler, özürllüer, çalıştığı için okula gidemeyenler, coğrafi nedenlerden dolayı okula gidemeyenler, çeşitli konularda kendini geliştirmek isteyenler gibi herkes uzaktan eğitimden faydalanabilir (Yıldız, 2004).

Uzaktan Eğitimin Yararları ve Sınırlılıkları

Uzaktan eğitim ile başta okullar olmak üzere bütün kuruluşlar, eğitim sisteminden doğan yüksek maliyeti düşürme, geleneksel eğitim modelinden daha yüksek verimin alındığı sanal sınıf ortamında mesafeden ve öğrenci sayısından bağımsız bir gruba eğitim verme, yüksek kalitede kurslar düzenleme olanağına kavuşmuşlardır. Uzaktan eğitim, öğrencileri iyi bir teknolojik alt yapı ile klasik eğitimde olan öğrenci-öğretici etkileşiminin sağladığı avantajlardan yararlanabilmekte ve ayrıca farklı medya gereçleri ile görsel açıdan zenginleştirilmiş etkili ve güçlü bir eğitim programından mezun olma olanağına da sahiptir. Ayrıca geleneksel eğitim sistemlerinde yaşanması olası başarısız olma korkusu, genel olarak uzaktan eğitim sisteminde ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle bazı insanlar, yüz yüze eğitimin yapıldığı sınıflarda kurs ya da programa katılmak yerine, uzaktan eğitim programlarına katılmayı tercih etmektedirler (Odabaş, 2003).

Uzaktan eğitimin çeşitli imkânlar sağladığı anlaşılmaktadır. Bunlardan bazıları; insanlara değişik eğitim seçeneği sunma, fırsat eşitsizliğini en aza indirme, kitle eğitimini kolaylaştırma, eğitim programlarında standart sağlama, eğitimde maliyeti düşürme, eğitimde niteliği artırma, öğrenciye serbesti sağlama, öğrenciye zengin bir eğitim ortamı sunma, öğrenciyi sınıf ortamında öğrenim görmeye zorlamama, bireysel öğrenmeyi sağlama, bağımsız öğrenme sağlama, bireye öğrenme sorumluluğu kazandırma, ilk kaynaktan bilgi sağlama, uzmanlardan daha fazla kişinin yararlanmasını sağlama, başarının aynı koşullarda belirlenmesini sağlama, eğitimi bir taraftan kitleleştirilebilirken, diğer taraftan bireyselleştirebilme ve belli bir zaman ve kapalı alanda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırma biçiminde sıralanabilir (Hızal, 1983)

Birçok yönden önemli imkânlar sağlayan uzaktan eğitimin bazı yönlerden sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

- Yüz yüze eğitim ilişkilerinin kolay sağlanamaması,
- Öğrencilerin sosyalleşmelerini engellemesi,
- Yardımsız ve kendi kendine öğrenme alışkanlığı olmayan öğrencilere yeterince yardım sağlayamama,
- Çalışan öğrencilerin dinlenme zamanını alma,
- Uygulamaya dönük derslerden yeterince yararlanamama,

- Beceri ve tutuma yönelik davranışların gerçekleştirilmesinde etkili olamama (Özdil, 1986),
- Ulaşım imkânlarına ve iletişim teknolojilerine bağımlı olma (Alkan, 1996).

Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim

Uzaktan eğitim, geleneksel yüz yüze eğitimden birtakım yönlerden farklılık göstermektedir: Öğrenim süresi boyunca öğrenci ve öğretmenin birbirlerinden ara sıra/sürekli olarak ayrı oluşu, öğrenme araç-gereçlerinin planlanması, hazırlanması, öğrenci destek hizmetlerinin sağlanması ve düzenlenmesi, öğretmen ve öğrenciyi bir araya getirmede ve dersin içeriğini sunmada, iletişim araçlarından, bilgisayardan ve ses ile görüntü kasetlerinden yararlanma, teknolojiye uzaktan eğitime özgü yararlanma ve öğrenme sürecinde ara sıra/sürekli ayrı olma sebebiyle insanların genellikle bireysel olarak eğitilmesi açısından farklılıklar göstermektedir (Verduin ve Clark, 1994).

Bu farklılıklar uzaktan eğitimin bireylerin kendi kendilerine öğrenme olanağı sağladığı, yüz yüze eğitime göre daha esnek ve birey koşullarına uyarlanabilir olduğunu ortaya koymaktadır. Uzaktan eğitim ile eğitim hizmeti götürmedeki sınırlılıkları kısmen veya tümüyle ortadan kaldırmak ve eğitim olanaklarından yararlanmayı belirli sosyal grupların tekeline kurtarıp, değişik koşullarda bireyleri de eğitmek amaçlanmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse, eğitim hizmetlerinden yararlanmak için bireylerin belirli yaş ve öğrenim düzeylerinde olmaları ve belirli merkezlerde bulunmaları gibi zorluklar ortadan kaldırılmak istenmektedir (Hızal, 1983).

Uzaktan eğitim, çalışan veya tümüyle aile yaşantısı ile ilgili olan yetişkinlere açıklığından, yüz yüze görüşmelerden, sınıflardan ve genel yer ve zaman bağımsızlığından, kitle iletişimi ve bireyselleşme kombinasyonundan, öğrenci bağımsızlığıyla ilgili potansiyellerinden ve özgün yönteminden dolayı geleneksel yüz yüze eğitimi bir yedeği olarak kabul edilemeyecek ayrı bir eğitim türüdür (Kaya, 2002).

Dünyada Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitime dönük olarak yapılan sınıflamalarda teknolojinin belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Yapılan bu sınıflamalarda ortaya çıkan her dönem bir önceki dönemi kapsayarak ilerlemektedir (Moore ve Kearsley, 2011). Farklı bir ifadeyle uzaktan eğitimin gelişimini açıklayan dönem ve evrelerinin birbirinden bağımsız olmadığı, her dönemin bir önceki dönemi de kapsayıp, yığılarak ilerlediği görülmektedir (Rodriguez, 2012). Bu durum, uzaktan eğitim süreçlerinde benimsenen eğitsel yaklaşımlar için de geçerlidir. Eğitsel yaklaşımlar da birbirlerinin üzerine yığılarak ilerlemiş, her pedagojik yaklaşım bir öncekinden beslenmiştir (Anderson ve Dron, 2011).

İlk olarak Wisconsin Üniversitesi'nin 1892 yılı kataloğunda geçmiş olan *uzaktan eğitim* terimi, yine ilk kez aynı üniversitenin yöneticisi William Lighty tarafından 1906 yılında yazılan bir yazıda kullanılmıştır. Daha sonra bu terim, Alman eğitimci Otto Peters tarafından 1960 ve 1970'lerde Almanya'da tanıtılmış ve Fransa'da uzaktan eğitim kurumlarına isim olarak uygulanmıştır (Verduin ve Clark, 1994).

Dünyada ilk uzaktan eğitim çalışması 1728 yılında Boston gazetesinde "Steno dersleri" ile başlamıştır. 19. yüzyılda İsveç Üniversitesi'nde kadınlara "Mektupla kompozisyon dersleri" verilmiştir. Bu yüzyılda İsveç, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinde çeşitli uzaktan eğitim uygulamaları yapılmıştır. 1843 yılında University Correspondence Collage ve bazı ticari kurumlar mektupla öğretime başladı. Bu yıllarda binlerce yetişkin, eğitimine kolej düzeyine kadar devam etmek istiyor fakat konum, meslek, yaş gibi sebeplerden dolayı eğitime devam edemiyordu. Bu nedenle Mektupla Öğretim Üniversitesi kurulmuştur. Mektupla öğretim hizmeti sunan Wolsey Hall College, 1984'te Oxford'da eğitime başlamış, 1910'da Metropolitan College faaliyete geçmiştir. Eğitsel ilk radyo yayını 1920'de ABD'de yapılmıştır. Okullar için eğitsel radyo programları yayımlanmış ve eğitim amaçlı kurulan radyo sayısı yüzleri bulmuştur. Diğer ülkelerde de yayınlar gecikmemiş ve 1922'de İngiltere,

Fransa, Sovyetler Birliği'nde benzer yayınlar başlamıştır. 1932-1937 yılları arasında ABD'de IOWA Üniversitesi'nde ilk eğitim televizyonu yayınları başlamıştır. 1960'da İngiltere'de "British Open University" açılmıştır (Uşun, 2006). Televizyon, öğretimi desteklemek, güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Örneğin; 1958 yılında İtalya Televizyon Okulu projesi aracılığıyla okuryazar olmayan 5.5 milyon kişi sayısı 2 milyona düşürülmüştür (İşman, 1998).

ABD'de bilgi iletişim teknolojileri altyapısında yaşanan gelişmeler ve büyük ticari girişimler, uzaktan eğitime olan ilgiyi artırmıştır. Caliber Learning Network, AT&T Learning Network ve MCI Communication gibi şirketler ve üniversitelerin kurduğu ortaklıklar uzaktan eğitimde yeni bir anlayış, öğretim modellerinin ve yeni tekniklerin gelişmesini sağlamıştır. Eğitimde dersler uydu, video konferans ve bilgisayar aracılığıyla yapılmaktadır. ABD'de 1997 yılında kurulan Kentucky Sanal Üniversitesi, Western Governors Üniversitesi, Pennsylvania ve Güney Carolina Üniversiteleri uzaktan eğitim veren eğitim kurumlarından birkaçı olarak belirtilebilir. İngiltere'de Clyde Sanal Üniversitesi, 1995 yılında kurulmuştur. Open Learning Agency of Australia, açık öğrenmeyi sağlayan yedi üniversiteyi içerisinde barındırmaktadır. United Kingdom Open University, sadece uzaktan eğitim için kurulmuş yaklaşık 223 binin üzerinde öğrencisi bulunan İngiltere'nin en büyük üniversitelerindendir. 2003-2004 öğretim yılında kayıtlı olan 208 bin öğrencinin 170 bini United Kingdom'dan, diğerleri ise dünyanın değişik yerlerinden kaydolan öğrencilerdir (Kurt, 2006).

Türkiye'de Uzaktan Eğitim

Türkiye'de uzaktan eğitimin gelişim dönem ve evreleri belirlenirken uzaktan eğitim süreçlerinde kullanılan yaygın teknolojiler ve alanı etkileyen önemli olaylar dikkate alınmıştır. Buna göre Türkiye'de dört dönemin yaşandığı söylenebilir (Bozkurt, 2017);

I. dönem - Tartışma ve öneriler: Kavramsal (1923-1955),

II. dönem - Yazışarak: Mektupla (1956-1975),

III. dönem - Görsel ve işitsel araçlarla: Radyo ve Televizyon (1976-1995),

IV. dönem - Bilişim tabanlı: İnternet-Web (1996-...).

Türkiye'de uzaktan eğitim ilk olarak 1927'de eğitim alanındaki sorunların görüşüldüğü bir toplantıda gündeme gelmiş ve halkın okuryazar olmayan kesimine okuma yazma öğretilmesi hedeflenmiştir. Mektupla öğretim biçiminde yapılması planlanan bu uygulama başlatılamamıştır (Alkan, 1987). Bunun en önemli sebebi okuryazar olmayan kesimin %90'larda olması ve öğretmensiz okuma yazma fikridir. 1956'ya kadar uzaktan eğitim uygulaması başlatılamamış sadece bir fikir olarak kalmıştır (Kaya ve Odabaşı, 1996). 1956'dan sonra uzaktan eğitim uygulamaları için temeller atılmaya başlanmış ve 1960'da İstatistik ve Yayın Müdürlüğü bünyesinde "Mektupla Öğretim Merkezi" isminde bir kurul oluşturulmuştur (Özarslan ve Ozan, 2014).

1962'de eğitimlerine çeşitli nedenlerden dolayı devam edemeyen çocuklara, yetişkinlere aynı zamanda mesleki bilgi ve becerisini arttırmak isteyenlere mektupla öğretim yoluyla eğitim vermeye başlanmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle beraber 1968'de TRT tarafından eğitsel programlar yayımlanmaya başlamıştır. 1973'te ise Film Radyo Televizyonla Eğitim Merkezi ilkokul, ortaokul ve liseler için eğitsel programlar yayımlamaya başlamıştır. Ayrıca 1975'te kurulan Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu, ihtiyaç duyulabilecek birçok alanda televizyon üzerinden eğitsel programlar yayımlamayı planlamıştır (İşman, 2005).

1978 yılında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), yükseköğretimde uzaktan eğitim uygulamalarının geliştirilmesine yönelik "Açık Üniversite" kurulmasını tavsiye etmiştir (Gelişli, 2015). 1990'dan sonra diğer üniversitelerde uzaktan eğitim uygulamalarına geçmeye başlamıştır. 1992'de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Açık Öğretim Lisesi, 1998'de ise 6, 7 ve 8'inci sınıf eğitimini veren Açık İlköğretim Okulu açılmıştır (Demiray ve Adıyaman, 2002).

Günümüzde uzaktan eğitim uygulamaları birçok üniversite, kamu kurumu ve özel sektör tarafından kullanılmaktadır. Mevcut yükseköğretim kurumlarının %80'e yakını uzaktan eğitim uygulamalarıyla sertifika, ön lisans, lisans, yüksek lisans eğitimi vermekte, eğitimlerini ise basılı materyaller, radyo-televizyon programları, bilgisayar destekli ve yüz yüze eğitimler kullanarak yürütmektedir. Öğrenciler internet ortamından deneme sınavlarına, kayıtlı ders videolarına ve dijital ders kitaplarına erişim olanağı bulmaktadır. Ayrıca MEB tarafından *Eğitsel e-İçeriğin Sağlanması ve Yönetilmesi Bileşeni* kapsamında Eğitim Bilişim Ağı (EBA) oluşturulmuş ve EBA'nın alt yapısını kullanan bir Uzaktan Eğitim Merkezi (UZEM) kurulmuştur. Bu doğrultuda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından UZEM farklı beklentileri karşılamak amacıyla tüm öğretmenlere hayat boyu e-öğrenme olanağı sunmak üzere tasarlanmıştır (Özbay, 2015).

Sonuç ve Öneriler

Bilgi ve teknoloji çağında geleneksel eğitim yöntemlerinin işlevselliği sorgulanır hale gelmiştir. Bu kapsamda sanal, evden, uzaktan eğitim gibi eğitim ortamları oluşturulmuştur. Uzaktan eğitim ve diğer yenilikler artık belli plan, program, yer ve zaman sınırlamasının yer aldığı geleneksel eğitimi değil; plan, program, yer ve zaman esnekliğinin ve bağımsızlığının yer aldığı hayat boyu öğrenmeyi ön plana çıkarmaktadır. Hayat boyu öğrenme kapsamındaki uzaktan eğitim konusunda yaşanan dünyadaki gelişmelere paralel olarak uzaktan eğitim, Türkiye'de de adım adım gelişme göstermiştir. Bu kapsamda Türkiye'de gerek ilköğretim, ortaöğretim gerekse yükseköğretim düzeyinde birtakım teknoloji ve internet kullanım alt yapıları uygulamalar yoluyla uzaktan eğitim verilebilmektedir.

Uzaktan eğitim, eğitici ve öğrenci açısından yüz yüze ve yan yana olmayı gerektirmez. Bu durum, teknolojik birtakım araçlarla sağlanabilir. Teknolojik araçlar yoluyla sağlanan uzaktan eğitim yoluyla eğitici ve öğrenci etkileşim kurarak etkin ve faydalı eğitim ortamları oluşturabilir.

Uzaktan eğitimin getirdiği önemli bir kazanım da yetişkin eğitiminde söz konusudur. Çünkü belirli bir yaşa gelmiş bireylerin örgün eğitimden yararlanabilmesi birtakım zorluklar içerebilmektedir. Fakat uzaktan eğitim yoluyla bu zorluklar geri planda kalarak hangi yaşta olurlarsa olsunlar yetişkinlerin de hedefledikleri eğitimi alabilme imkânları doğar. Yetişkinlerin aldıkları uzaktan eğitim yoluyla hayat boyu öğrenmelerine olanak sağlanmaktadır.

Uzaktan eğitimin birey ve toplum açısından birtakım olanaklar sağladığı ifade edilebilir. Uzaktan eğitim, bireylere değişik eğitim seçenekleri sunarak fırsat eşitsizliğini en aza indirebilir. Uzaktan eğitim yoluyla eğitimde maliyet düşürülebilir ve eğitimin niteliği artırılabilir. Uzaktan eğitim aracılığıyla bireysel ve bağımsız öğrenme ile sorumluluk kazandırılarak öğrenciye serbestlik sağlanabilir ve zengin bir eğitim ortamı sunulabilir, çünkü öğrenciyi sınıf ortamında öğrenim görmeye zorlamayan, belli bir zaman ve kapalı alanda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldıran bir durum söz konusudur. Ayrıca uzaktan eğitim, birincil kaynaktan bilgi edinimi sağlayarak uzmanlardan daha fazla kişinin yararlanmasına olanak tanır.

Uzaktan eğitim birey ve toplum açısından birtakım olanaklar sağladığı gibi bazı yönlerden de birtakım sınırlılıkları içerisinde barındırmaktadır. Uzaktan eğitim, yüz yüze eğitimdeki iletişim ve etkileşimi kolay bir biçimde sağlayamayabilir. Uzaktan eğitim yoluyla eğitim alan öğrencilerin sosyalleşmesi engellenebilir ve zayıflayabilir. Özellikle bireysel ve yardımsız çalışmayan öğrencilerin uzaktan eğitimden yeterli ve etkili çalışmaları mümkün olmayabilir. Uzaktan eğitim özellikle teorik ders ve disiplinlerin etkinliklerinde işe yarayabilirken, pratik yani uygulamalı ders ve disiplinlerde etkin bir şekilde işleyemeyebilir. Uzaktan eğitim yoluyla beceri ve tutum kazandırılmasında yetersizlikler görülebilir. Ayrıca

teknoloji ve iletişim araçları yetersizliği bulunan öğrencilerin uzaktan eğitim almaları söz konusu olamaz, çünkü uzaktan eğitim de teknoloji ve iletişim araçları bağımlılığı vardır.

Uzaktan eğitimin olanak ve sınırlılıkları göz önüne alınarak en yüksek düzeyde fayda sağlayabilecek uzaktan eğitim sistemleri kurulabilir. Uzaktan eğitimin sınırlılıkları en aza indirilerek, olanakların artırılması yoluyla uzaktan eğitim daha nitelikli bir hale dönüştürülebilir. Uzaktan eğitime özellikle ihtiyaç duyulan zaman, dönem ve uygulamalarda başvurulması, sürecin etkin yönetimini sağlayabilir.

Kaynakça

- Akpınar, Y. (2003). Öğretmenlerin yeni bilgi teknolojileri kullanımında yükseköğretimin etkisi: İstanbul okulları örneği. *The Turkish Online Journal of Education Technology*, 2(2), 79-96.
- Alkan, C. (1987). *Uzaktan eğitim sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Alkan, C. (1996, Kasım). *Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi*. Türkiye 1. Uluslararası Uzaktan Eğitim Sempozyumu, Ankara: Uzaktan Eğitim Vakfı.
- Anderson, T., & Dron, J. (2010). Three generations of distance education pedagogy. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 12(3), 80-97.
- Arı, M. (2010). *İnternet tabanlı uzaktan eğitim teknolojilerinde wimax esnekliği*. http://www.emo.org.tr/ekler/f9b5ec26abebe62_ek.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Aydın, C. H. (2020). Uzaktan eğitimin geleceğine ilişkin eğilimler. *Elektrik Mühendisliği*, 28-36.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1997). Writing narrative literature reviews. *Review of General Psychology*, 1(3), 311-320.
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124.
- Demiray, U., & Adıyaman, Z. (2002). *Kuruluşunun 10. yılında açıköğretim lisesi ile ilgili çalışmalar kaynakçası*. Eskişehir.
- Gelişli, Y. (2015). *Uzaktan eğitimde öğretmen yetiştirme uygulamaları: Tarihçe ve gelişim*. *Journal of Research in Education and Teaching*, 4(3).
- Göktaş, Y., Yıldırım, Z., & Yıldırım, S. (2008). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim fakültelerindeki durumu: Dekanların görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 33(149), 30-50.
- Hızal, A. (1983). *Uzaktan eğitim süreçleri ve yazılı gereçler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Holmberg, B. (1989). *Theory and practice of distance education*. London/New York: Rodledge.
- İşman, A. (1998). *Uzaktan eğitim*. Sakarya: Değişim.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem.
- Kaya, Z., & Odabaşı, F. (1996). Türkiye’de uzaktan eğitimin gelişimi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 29-41.
- Keegan, D. (1996). *Foundations of distance education*. New York: Routledge.
- Kurt, M. (2006). *Sanal yükseköğretim uygulamalarının karşılaştırılması olarak incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Moore, M. (1973). Toward a theory of independent learning and teaching. *Journal of Higher Education*, 44, 661-679.
- Odabaş, H. (2003). İnternet tabanlı uzaktan eğitim ve bilgi ve belge yönetimi bölümleri. *E-prints in Library and Information Science*, 17(1).
- Özarslan, Y., & Ozan, Ö. (2014). *Yükseköğretimde uzaktan eğitim programı açma sorunsalı*. XIX. Türkiye’de İnternet Konferansı, Yaşar Üniversitesi, İzmir.

- Özbay, Ö. (2015). Dünyada ve Türkiye’de uzaktan eğitimin güncel durumu. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(5), 376-394.
- Özgül, İ. (1986). *Uzaktan öğretimin evrensel çerçevesi ve Türk eğitim sisteminde uzaktan öğretimin yeri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Rodriguez, C. O. (2012). MOOCs and the AI-Stanford like courses: Two successful and distinct course formats for massive open online courses. *European Journal of Open, Distance and E-Learning*. <http://www.eurodl.org/materials/contrib/2012/Rodriguez.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Uşun, S. (2006). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Nobel.
- Verduin, J. R., & Clark, Jr. T. A. (1994) *Uzaktan eğitim: Etkin uygulama esasları* (İ. Maviş, Çev.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yıldız, R. (2004). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Nobel.